

Asia: VN/2215/2025

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi hankintatietovarannosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Huomionne vaikutusten arvioinnista?

Vaikutusten arviointi on pääosin hyvin tehty ja tunnistaa hankintatietovarannon

tuoman merkittävän säästöpotentiaalin julkisen sektorin hankinnoissa. Korostamme kuitenkin, että säästöpotentiaali toteutuu vain, jos kerättyä tietoa hyödynnetään aktiivisesti hankintojen suunnittelussa, kilpailutuksessa ja sopimusten seurannassa, eikä se jää pelkäksi raportoinniksi. Tietovarannon perustaminen aiheuttaa alkuvaiheessa kustannuksia, mutta nämä ovat kertaluonteisia investointeja,

jotka maksavat itsensä moninkertaisesti takaisin. Hyödyt syntyvät erityisesti kilpailun lisääntymisestä, päällekkäisyyksien karsimisesta, sopimuksettomien ostojen vähentämisestä ja suora hankintojen vähenemisestä. Kun ostolaskutiedot ovat avoimia, markkina toimii tehokkaammin ja yritykset näkevät paremmin julkisen sektorin tarpeet, mikä laskee hintoja ja lisää tarjontaa. Huoli hallinnollisesta taakasta on ymmärrettävä, mutta nykyteknologian avulla tietojen toimittaminen voidaan automatisoida lähes täysin, jolloin manuaalinen raportointi poistuu.

2. Huomionne ehdotetusta hankintatietovarantolaista ja sen perusteluista?

Ehdotus keskitetystä hankintatietovarannosta on tarpeellinen, sillä nykyinen hajautettu tieto estää kokonaiskuvan muodostamisen. Verovarojen käytön tulee olla julkista, ellei laissa ole erikseen toisin säädetty, ja hankintatietovaranto on käytännön tekninen ratkaisu tämän periaatteen toteuttamiseen. Liikesalaisuuksiin liittyvät huolet on toki otettava vakavasti, mutta ostolaskutason tiedot, kuten toimittaja, summa ja tiliöinti, eivät yleensä ole aitoja liikesalaisuuksia. Aidosti kriittiset tiedot voidaan suojata teknisillä ratkaisuilla ilman, että pääosa hankinta- ja ostolaskutie

doista jää salassa pidettäväksi. On myös tärkeää varmistaa, että tietovarannon toteutus noudattaa EU-oikeuden ja kansallisen lainsäädännön salassapitosään

nöksiä. Yhtenäinen tietovaranto mahdollistaa kuntien ja hyvinvointialueiden kustannusrakenteiden vertailun, mikä on veronmaksajan etu ja tukee avoimuutta.

3. Huomionne ehdotetuista muutoksista julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin ja vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin sekä edellä mainittujen lakien perusteluista?

Lakimuutokset, jotka velvoittavat tietojen toimittamiseen, ovat välttämättömiä. Kokemus on osoittanut, että vapaaehtoisuus ei toimi, vaan raportointi jää hajanaiseksi ja epätäydelliseksi ilman lakisääteistä velvoitetta. Jotta tietojohtaminen onnistuu, datan on oltava kattavaa. Turvallisuuteen liittyvät poikkeukset ovat perusteltuja, mutta niiden soveltamisala tulee määritellä täsmällisesti ja seurata tarkasti, jotta poikkeuksia ei käytetä perusteettomasti tietojen pimeytämiseen tai hankintojen pilkkomiseen raportointivelvoitteiden välttämiseksi.

4. Huomionne ehdotetuista muutoksista Valtiokonttorista annettuun lakiin ja niiden perusteluista?

Valtiokonttori on luonteva taho hallinnoimaan hankintatietovarantoa, sillä sillä on

jo olemassa oleva infrastruktuuri ja osaaminen valtion taloushallinnon datasta sekä Hilma-palvelusta. Uuden viranomaisen perustaminen tai tehtävän hajauttaminen olisi tehotonta. Valtiokonttorin roolin tulee olla aktiivinen, ei pelkkä datan säilöjä. Sen tulee jalostaa tietoa päätöksenteon tueksi ja seurata tietojen kattavuutta, laatua ja hyödyntämistä sekä tehdä tarvittaessa ehdotuksia sääntelyn ja

ohjauksen kehittämiseksi.

5. Muut mahdolliset huomionne hallituksen esitysluonnoksesta?

Hankintatietovaranto on välttämätön, jotta voidaan arvioida strategisten tavoitteiden toteutumista. Vuoden 2014 hankintadirektiivin tarkoitus oli tehdä julkisista hankinnoista työkalu innovaatioiden, ympäristö- ja sosiaalisten tavoitteiden edistämiseksi, mutta Suomessa tämä ei ole ollut mahdollista puutteellisen tietopohjan vuoksi. Tietovaranto mahdollistaa seurannan ja parantaa pk-yritysten asemaa, mikä on EU:n hankintapolitiikan keskeinen tavoite. Nykyinen hajautettu tieto suosii suuria toimijoita, kun taas tietovaranto tuo näkyviin myös pienhankinnat, jotka ovat pk-yrityksille tärkein väylä julkisille markkinoille.

Avoin data luo painetta jakaa suuret kilpailutukset osiin, mikä lisää tarjoajien määrää ja laskee hintoja. Tämä on erityisen tärkeää, sillä jakamisvelvoitetta tiukennetaan tulevassa hankintalain muutoksessa, ja tietovaranto on keskeinen työkalu sen seurannassa.

Avoimuus torjuu harmaata taloutta ja korruptiota, ja tietovaranto mahdollistaa poikkeamien, kuten eturistiriitojen ja laittoman pilkkomisen, automaattisen havaitsemisen. Vaikka uudet velvoitteet koetaan rasitteena, julkisen hallinnon on oltava läpinäkyvää, ja kansalaisilla on oikeus tietää, miten varoja käytetään. Lyhytaikaiset kustannukset eivät saa estää avoimuuden kehitystä. Valtion tulee kuitenkin tukea erityisesti pieniä hankintayksiköitä rajapintojen ja tietomallien käyttöönotossa, jotta velvoitteet eivät jää yksittäisten kuntien ja hyvinvointialueiden kannettaviksi, vaan hyödyt toteutuvat koko julkisessa taloudessa. On huolehdittava myös siitä, että kaikki data on käyttökelpoista myös ilman hankalia ja kalliita investointeja.

Loukiainen Heidi
Etelä-Savon Yrittäjät